

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Jesusa Lasagabaster Billar

*Aretxabaleta,
Gipuzkoa (1926)*

Aurkibidea

Biografia

Aozaratz auzoko Artabe baserrian jaio zen 1926an. Aita bertakoa zen eta ama Mazmela auzoko Etxenagusi baserrikoa. 11 anai-arreba ziren. Aozaratzako auzo-eskolan ikasi zuen 14 urtera arte eta gero hilabete batzuk egin zituen Eskoriatzako mojetan. Aretxabaletako dentista-kontsulta batean egin zuen lan urtebetez. Geroago, Aretxabaletako Lasagabaster dendan ibili zen Argentinara joan zen arte. 11 urte egin zituen Buenos Airesen adineko pertsonak zaintzen. Handik itzultzean, Arrasateko Lasagabaster dendan egin zuen lan jubilatuta arte.

Zintak

ARE-035

- **Proiektua:** Deba Eskualdeko Ahotsak - Aretxabaleta.
- **Elkarrizketatzailea(k):** Elortza, Kepa
- **Data:** 2009-05-06
- **Iraupena:** 62 min
- **Euskarria:** MiniDV
- **Kodifikatzailea:** Elortza, Kepa
- **Transkribatzailea(k):** Elortza, Kepa

Pasarteak

1. Auzoko eskolan 14 urtera arte

- **Erref:** ARE-035/002
- **Iraupena:** 0:02:51. **Hasi:** 00:03:13. **Bukatu:** 00:06:04
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

<p>Auzoko eskolan ibili zen, 18 urtean auzoko maisu izan zen Don Fermín Colas Yagüerekin. Handik irtenda, 14 urterekin, Eskoriatzako mojekin ikasi zuen hilabete batzuetan. 11 anai-arreba izan ziren, bera hamargarrena.</p>

Transkripzioa

- Eta zu Azatzako eskolan ibilli ziñan?
- Bai, maistruez.
- Zein zan maistrua?
- Hamazortzi urtien euki gauen maistrue, Don Fermin Colás Yagüe.
- (...).
- Zurekin betik bera izan zan maixu?
- Bai, betik, nik ez nauen besterik ezagutu.
- Zenbat urte arte?
- Nire aitzak eta ezagutu auen, baiña hamalau urte arte. Hamalau ixa hamabost urte arte. Eta gero Eskoriatzan mojakin ibili nitzen beste hillebete batzuk, e? Asko ez. Hortik urten nauenian hamalau urtekin, hamabostekin ibilli nitzen apur bat mojakin Eskoriatzan. Hillebete batzuk, e? Denpora asko ez zan izan.
- Merzedarixak-edo?
- Horreik ospittalekuak ez dire, e? Beste batzuk, oin ez dagoz horreik mojak uste dot. Eskoriatzan, "Mercedarias" izango ziren?
- Nik han in (di)ttuten zer batzutan, merzedarittan egon zirala entzun nosten.
- Horreik ez naz akordaten ze klase ziren be.
- Hillebete batzuk Eskoriatzan.
- Bai, hillabete batzuk.
- Zenbat urtekin hasi ziñan eskolan?
- A! Eskolan, nik ez dauket goguan be. Ni oso bixkor hasi nitzen. Ba hasiko nitzen ez dakit zenbat urtekin. Ni zazpi urtekin komuniua in nauen ya. Asike ez dakit, lau-bost urte-edo, ni bertantxe zela geuken eskolia bertan. Gaiñera aittakin lagun haundixa zan maistrue, asike kafia hartzera etorten zan egunero, pentsauizu.
- Aittak porsiakaso maistrua zainttu in bihar, ezta?
- Kafia hartzen etorten zan.
- Zenbat anae-arreba ziñain?
- Asko gu. Hamaike, ni hamargarrena. Beste bat nauken atzetik.
- Zu ixa gaztiena, e?
- Ni gaztiena ixa, bai, neu bakarrik bizi naz. Ointxe hil jat, oktubrian hil jat beste aizta bat. Gaiñera berakin egoten nitzen zazpi urte honetan, fan ta etorri, fan ta etorri, ta hemen egon be ez nitzen itten gutxi baiño. Bertan gehixao.
- Bera Artaben bizi zan?
- Ez, Renterixan, nere aitzia Renterixan bizi zana ointxe oktubrian hil zan.
- Zu ziñan bigarren gaztiena?
- Bai, beste bat nauken, mutil bat nauken baserrixan ezkondu zana, Alberto, hori zan ni baiño gaztiaue.
- Beste danak zaharrauak.
- Baiña hil zan, e? Bai, aspalditxo hil zan. Beste danak ni baiño nagusixauak. Oseake ni neska danetan gaztiena.

2. "Ama de kasia" maistra

- **Erref:** ARE-035/003
- **Iraupena:** 0:02:46. **Hasi:** 00:06:04. **Bukatu:** 00:08:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

- Euskara » Euskararen egoera

Laburpena:

<p>Gerra aurretik euskaraz ikasi zuten, baina gerraostean erdaraz ikastera behartu zituzten. Auzoko abadeak, don Rokek, eta bere "ama de kasiak" irakasten zieten dotrina. Gerraostean Francoren kantak abesten zituzten eskolan.</p>

Transkripzioa

-Eta ze, eskola garaikuak... dotriña-eta asko ikasi biharko zeuein, ezta?
 - Bai, klaro, klaro.
 - Euskeraz edo erderaz ikasten zeuein?
 - Ba hori izan zan gerra aurretik, etxoin, bai, gerra aurretik euskeraz eta gero obligau erderaz ikastera berriz. Eta gero berriroraz.
 - Osea lehenengo ikasi zeuein dotriñiori euskeraz, eta gero...
 - Bai, abadiak-eta betik euskeraz erakusten oskuen, baiña gero obligetan zan eskolan erderaz ikastera, asike gero barriro erderaz.
 - Eta orduen klaro, zu...
 - Bixetara, azkenien dotriñie. Baiña lehenengo euskeraz, e? Komuniua eta dana euskeraz ikasita.
 - Eta horreik danok zuk in zittun gerra aurretik.
 - Bai, bai, gerra aurretik.
 - Gerra aurretik lau-bost urte egongo ziñan eskolan.
 - Bai, bai.
 - Dotriña bakarrik euskeraz, edo beste gauzak be bai?
 - Ez, ez, dotriña bakarrik, guk bestela dana erderaz e? Eskolan, zeatik maistrue erdeldune zan, Don Fermin. Eta horren aurretik egon zirenak be, nire aitzak eta betik harein kontuak asko esaten zittuen ta, danak erderaz.
 - Orduen fraiden bat etorten xatzuen dotriña irakustera.
 - Ez, bertako abarie. Auzoko abarie. Eta amadekasiek be bai, eta...
 abadie ya nagusixa zan, gerra denporan hil zan gaiñera, don Roke eukin izena apaizak. Eta don Roke ba gerra denporan hil zan. Akordetan naz zela hil zan.
 - Eta amadekasiak be lagundu itten eben?
 - Amadekasiek klaro, bera nagusixa zan, eta jarten zan han sakristixan, makillatxo bat eukitte auen ta betibe hola joteauen ta, han danok kantuen dotriña ikasten. Bai. Egoten giñen. Zazpi urtekin.
 - Zuk gero gerraostien beste lau-bost urte in zittuen eskolan, auzuan, ezta?
 - Gerraostien klaro, gerraostien eskolan eta gero, ni nausi in arte.
 Hamabost urte in arte.
 - Eta orduen esan dostazu, euskeraz ikasittako dotriña dana erderaz ikasi bihar atzera?
 - Hemen gero barriro, klaro, gero apur bat prohibidu itten auen, pues klaro euskerie. Eta kantau be ba itten zana, ba dana, ixa ahaztuta be banau, e? Baiña dana izan biher izaten zan eskolan kantetan zan kantue be, ba Francon kantuek ziren, Franconak, "por Dios por la patria y el rey" eta holako gauzak. Ya kantuak ahaztuta be banau.

3. Eskolan bidegabe zigortua

- **Erref:** ARE-035/004
- **Iraupena:** 0:03:21. **Hasi:** 00:08:50. **Bukatu:** 00:12:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Euskara » Euskararen egoera
- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola

Laburpena:

Don Fermin, auzoko irakaslea, Zarbitarte baserrian zegoen apopilo. Behin Jesusa zigortu zuen inongo arrazoirik gabe, eta horregatik Jesusak ez zuen eskolara joaterik nahi. Aitarekin joanda konpondu zuten arazoa.

Transkripzioa

- Don Fermin honen ze rekuerdo dakotzu?
- Ba nik txarra ez daukat e? Ona, behin kastigau nindduen eta nik ez nauen eskolara fan gure.
- Zeatik kastigau zindduen?
- Behin kastigau nindduen, zeatik zan, bera egoten zan Zarbiarten, Zarbiarteko baserrixen.
- Apopillo-edo?
- Apopillo egoten zan. Baiñe bertan pisue auen goixen, habitaziñuek eta danak. Eta han uge bat be baeuen, eta hori etxiori oin Matiko tabernako loba batek dauko, dana renobau in zan eta bera hortxe bizi da oin. Loba bat, Felizianana.
- Felizianan illobia?
- Bat. Billoba bat bizi da, alabien alabie, bizi da hor etxien oin. Eta ba ez dakit ze esan biher neben oin...
- Bai, Don Ferminen kontuak. Kastigau in zinddula.
- Eta Don Ferminen ba klaro, euen zera, beste kuarto bat, ure eukitten euen han, baldietan ta ura eukitten euen ta, esaten gauen hori ur zikiñori esaten gauen askotan ta, hola ta, iñok be ez gauen gure ha ure be. Eta ni nenguen beste Felizianan anai batekin jarritta nenguen bankuen, eta gengozen atze-atzien bixok, eta maistrue ba han bere bitrinan jarritta han ta, beste batek bota utsen itxuri maistruari bolatxo batzuk, hola, bota utsen hola, eta klaro, maistruk pentsau euen geu izan giñela. Eta gero akordetan naz ondo behintzet nik esan nauen etxien. A! Gero eruen ginddun horra, kuartora, eta hor ein oskun han apur bat arpegixa busti in oskun.
- Ur horrekin?
- Ur horrekin. Eta guri, bueno, nik etxera fan, eta nik: "aitta ni ez noia eskolara, eta ni ez noia eskolara...". Gaiñera ni oso fiña nitzen eta berak, ba ni ez noiala. "Komo ke eskolara fan ez, eta ez dakit zer". Eta aittek, bultzeka-bultzeka, gure aitte oso rektue zan baiña jo ta sekula be ez naue in ni iñok e? Sekula be ez, ez amak eta ez aittek. Amak eta betik gehixau hasarre in biher izaten auen; aittek ba gutxi esan ta obezidu agudo, gaiñea, aittak beituta bakarrik errespetua aguduago...
- Autoridadia, ezta?
- Autoridadie. Eta orduan ba aittek ba bultzaka-bultzaka eskolara eruan nindduen, maistruaz berba in auen, ni ez nitzela izen esango otsan segurutik, nik ez nauen gezurrik esaten, eta gero enterau giñen beste bat izen zala bota utsena hori, eta gero kastigua neri. Eta ni ba ez noia eskolara eta kitto!
- Eta ze izan zan kastiguori? Hara kuartora eruatia?
- Klaro, hara kuartora, eta hori kastigue zan.
- Ze in zindduein, han kuartuan...?
- Kuartuen hareaz ur zikiñaz arpegixe garbittu edo holako zeozer egin oskun, klaro. Eta guri etxakun gustau hori, klaro, ez giñen izen gaiñera geu. Eta ni sekula ez nindduen kastigetan ta hori, ni kastigo bat nehikua izan

zan, ez noiala gehixau eskolara.

- Bueno, baiña pasau xatzun hasarria; ezta?

- Bai, gero pasau zan, gero maestruk aittek berba egin auen ta bueno.

Gauzia pasau zan, bai.

4. Maisu aragoiarra

- **Erref:** ARE-035/005

- **Iraupena:** 0:03:34. **Hasi:** 00:12:11. **Bukatu:** 00:15:45

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Maisu-maistrak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak
- Aisia » Taberna giroa » Tabernak eta jatetxeak

Laburpena:

Don Fermin aragoiarra zen, eta 18 urte auzoan egon eta gero Caceresera joan zen. Ezkongabea zen eta balore-burtsan jokatzeari gustatzen zitzaion. Oinez joaten zen Arrasatera. Jesusak neskak zenetik ezagutu du Matikua taberna. "Pote-poteka", "sokasaltoka", "txantxikurke", "tortoliske" eta "kui-kuike" jolasten zuten umetan.

Transkripzioa

-Nuntarra esan dozu zala?

- "Aragonés".

- Aragoikua e?

- Bai, eta gero fan zan "a Caceres" fan zan hemendik, hamazpirtzi urte egindda gero, hamazortzi urtien.

- Sekula ikasi eben euskeraz itten?

- Ez, keba, ez, ez. Bolsan lana itten, bolsan ta jokaketia eta gustetan jakon hari.

- Dirurik baeukan ala?

- Ba eukiko auen, eukiko auen zeozer behintzet; solterue zan e? Solterue zan. Eta Bedoñatik buelta Mondrauera etorten zan, Bedoñatik buelta oiñez etorten zan e? Hortik, klaro, orduen oingo moduen kotxiek eta ez euzen ta. Hortik Larriñotik buelta, Bedoñatik buelta, Atxabaletatik, Azatzara barriro. Hori itten auen askotan, bai.

- Eta han Azatzan auzuen eskolia aparte, ermittia be bai, tabernarik-edo ezer egoten zan?

- Ba Matikua izan zan, ni gaztie nitzela, ez dakit ze urtetan zabalduko auen Matikua baiña, bai, ni neskakillakotia nitzela. Bai, horko alabak eta be ba betek in auen zera, tabernan lana-ta, bai, bai, nere lagunak be bai.

- Matikuan jaten eta emuten euein?

- Bai, bai.

- (...)

- Eskola garaixan ze jolas klase itten zittuein?

- Ze jolas klase? Ba pote-poteka, pote-poteka itten gauen be bai, bueno, gero sokasaltoka, txantxikurke, ba hola...

- Txantxiku...?

- Txantxikurke esaten gauen, ba ifintten gauen hola, zera, zerbat dibujaute, uno, dos, tres, cuatro, cinco, seis", hola, ta gero bota hara zebat, harrixa, eta batien han eta bestiek bestie, eta txantxiku hanka batekin salto egitten gauen, hor danetan. Txantxikurke.

- Baiña harrixakin...

- Bai, harritxua, harrixa ipiñi hola, ba guk harrixa ipintten gauen, bai.
- Baiña zeuek gero...
- Txantxikurke esaten gauen.
- Zeuek salto hanka baten gaiñian?
- Bai, hanka baten gaiñien. Hor pasetan giñen eta gero ifiñixaz bueltan, bueltan etorten giñen txantxikurke. Tortolizke, tortolizke be itten gauen, txantxikurke, tortolizke, sokasaltoka, kui-kuike, kui-kuike...
- Hori zer da? Gorde...
- Gordeta.
- Gorde-gordeka?
- Gorde-gordeka, kui-kuike. Bai, nik horreik berbok noiz esa (di)ttuten be ez dakit, e? Hamar urtekin-edo esango neben.
- Zu ez zara ez leheningua eta ez zaharrena Atxabaletakua nik ikusten dotena, eta kui-kuike eta txantxikurke, hori entzun barik.
- Ez dozu entzun?
- Pozgarrixa da izen horreik jasotia.
- Ba kui-kuike, txantxikurke, eta sokasaltoka, sokasaltoka asko itten gauen, tortolizka...
- Eta honeik danak ziren neskeen jolasak?
- Danak, mutikuek be bai, mutikuek be bai.

5. Mutikoen gerra jolasak

- **Erref:** ARE-035/006
- **Iraupena:** 0:01:52. **Hasi:** 00:15:45. **Bukatu:** 00:17:37
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Jolasak

Laburpena:

Gerra pasatu eta gero, mutilak "gerraka" jolasen hasi ziren, bata besteari min egin arte batzuetan. Hainbat jolasen inguruko azalpenak.

Transkripzioa

- Eta gerra denporan, gerria pasau zanién, mutikuek hartzen auen zera... makillak, holako makilla haundixak, eta gerra joka, gerran itten auen, mutikuek in biher, e?
- Burrukan?
- Bai, nire anaie ta, bueno! Eta horreaz, akordetan naz nire anaiak in ebena, nire hurringokue, ibili ziren holan, gerran ibili ziren ta klaro, gure barik, beste batek harrixa jaurti auen itxuria, ta arpegixen, ta arpegixe haundittute, ta ene!, nik beitu anaiari hola; ta ha zan begie, hola arpegixe haundi-haundi egindda dana ta... mutikokerixak! Pote-poteka be bastante itten gauen e? Pote-poteka. Hori Oñatin ez dakit itten zan pote-poteka, potiekin.
- Neuk ez dot ezagutu joku hori, baiña kontau dostai hango...
- Eta Azatzako elixa aurrekaldien euzen lehen, oin arreglau in daue, ointxe bi urte edo hiru-edo, dana arreglau in auen plazuelia, Azatzako elixa aurrien. Baiña han euen harri bat holakue, eta ha ikusten gauenien esaten gauen: "hementxe itten gauen pote-poteka!"
- Jabierrek kontau nontan atzo.
- Kontau in otsun hori? Pote-poteka? Jabier han egoten zan askotan.
- Harek esan eben kaka-poteka.
- Ni pote-poteka.

- (...) eta kaka-torreka.
- Kaka-torreka bai, baiña kaka-poteka ez, pote-poteka esaten gauen guk.
- (...) Potia dan-dan-dan jo eta...
- Bai, eta gero gorde ta gero harrapetan eban potiori barriro bueltan, bera izan biher, pote-poteka ta. Holako jokuak asko.

6. Gerra garaian ere, eskolara eta ganadua zaintzera

- **Erref:** ARE-035/007
- **Iraupena:** 0:02:15. **Hasi:** 00:17:37. **Bukatu:** 00:19:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Gerraren eragina

Laburpena:

<p>Gerrak ez zuen eskola gelditu Aozaratza auzoan. Bonbardaketak izan ziren inguruetan. Gogoan du Larrino aldeko zelai batean zegoela bonbek ateratzen zuten zarata.</p>

Transkripzioa

- Gerria hasi zanian eskolia geratu in zan?
- Ez, ez.
- Zuek gerra denporan be eskolan...
- Eskolan, bai, inkluso Atxabaletako nere edadeko neskak-eta, ba Atxabaltan billurra egoteko ta hori ba, bonbardeue itten auen hemendik Murutik-eta, bonbardeue itten auen ta ni akordetan naz Atxabaltako etxe bat noiz erre zan be akordetan naz.
- Gerran?
- Gerran, bonbardiekin, bonbardeuekin, bai, akordetan naz. Ni ganau zain nebillen, ni ganau zain askotan ibilite nau e? Klaro, umetatik ba anaie ta bixok be bai ta sarritan ganau zain hola, ta geuken zelai bat han Larriño aldera zelai bat, oin saldute dau baiña ganauek han. Eta akordetan naz ba gerrie, ezta? Eta ba ez nekixen nik gerrie, artien bonbardeorik eta halako gauzek, ba nik ez nekixen, itxuria orduentxe ez dakit ba, gerriori orduentxe urten auen edo zer, baserri bat euen han goixen, eta itten auen hola bssssii... itten auen ta gero bouuun! Eta nik esaten nauen...
- Eta zuek han ganaua zainketan?
- Bai, ni ganau zain, ni ganau zain, eta han baserri bat harutzago e? Kale alderago euen, ta hori itten auen ta, baiña piiiii... itten auen hori karretillien erruerien zaratia zala pentsauten neuen nik. Nik ez nakixen hori zer zan.
- Klaro, zuretake ezezaguna...
- Eta ni klaro, neretako ezezaguna zan eta nik pentsau be ez bonbak zirenik eta holako zerik pentsau be ez. Klaro ni handik distantzia bastante haundixa nauken e? Kalera. Baiña horreik kalera bonbardeau itten zittuelako zan hori zaratiori. Eta nire anai bat laminaziñuan lanian auen. laminaziñua oin ez dau esistiuten hor.
- Atxabaletan?
- Atxabaletan. Baiña lehen laminaziñua euen hor, eta inkluso nire aizta bat ezkondu zan nagusixena, horra dendie euen hor Lasagabasterreneko dendie. Hemenguaz, Mondrauekuaz ze ikusixa dauko, e? Zeatik horreik etorri ziren hona gero. Nire aizta nagusixena ezkondu zan horra.

7. Bonbardaketa inguruetan; Bernabena baserria erre zuten

- **Erref:** ARE-035/008
- **Iraupena:** 0:03:05. **Hasi:** 00:19:52. **Bukatu:** 00:22:57
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa

Laburpena:

<p>Aita kalera joan zen batean, Espainiako militarrek harrapatu eta behartu zuten eurekin Bedoñara joatera, bidea erakutsiz. Hango baserri batean, morroiak ugazaba salatu zuen, etxean arma bat zuelako. Horren ondorioz, etxeko jabea fusilatu egin zuten, Jesusaren aitaren erreguei jaramonik egin gabe. Fusilatuak 11 seme-alaba zituen. Oso saminduta geratu zen Jesusaren aita.</p>

Transkripzioa

- Eta ni akordetan naz nire anaie laminaziñuan lanien, eta anaia eta etorri ziren, baiña larrittute gero gu, klaro, gero ni etxera etorri nitzenien enterau nitzen zer zan hori, hori bonbardeua zan. Eta orduentxe erre in zan Atxabaletako etxe bat. Ez dakit zela esate otsien be hari, izena, bonbardeuaz orduentxe erre zan etxia be, bai.

- Jenterik hil-edo in zan?

- Bai, uste dot baietz, uste dot baten bat hil be egin zala orduan. Ez dakit nor hil zan be, baiña baietz uste dot.

- Horra Azatza aldera ez ziren jausi bonbarik?

- Bai, Azatza aldera be bai.

- Ze lekutan-edo? Goguan dakotzu?

- Ba Altamiran, Altamirara behintzet bai, etorri zan bonbie jausi zan. Eta beste bat, beste etxe bat Larriñon erre in zan bonbardeuaz, e?

- Bai, bonbiak jota e?

- Bonbiek jota, Berbabenekoa etxie. Larriñuko Bernabena esaten jakon hola. Eta aitte ta ama bixek erre ziren barruen. Etxe barruen. Eta ez auen arrastorik be topau, esaten auen orduen ez zala arrastorik be topau, baiña pentsaizu zer eta andrien moñue-edo topau euela esateuen. Gero ha etxie dana barri-barrixe egin zan, guztiz barrixe in zan.

- Francok ez eben pagauko etxiori.

- Francok ez eben pagauko baiña behintzet gero etxiori barrixe in zan. Horko jentie ba, horko, hor jaixotako alaba bat Atxabaletan bizi da, ondiokan bastante gaztia ama ya hil zan, aitte be hil zan, bueno, aittajaun-amandriak ziran horrenak, e? Eta hori etxiori be erre in zan dana e? Eta ni akordetan naz, ni bezinuek-eta igual zeozer ekarten edo, igual fan zera, ba sorora ta hola-ta, ni akordetan naz igual zeozerraz, zera kargaute ezta, igual etorri eta, bsssiiii... eta barriro be hasitta bonbardeua ta bilddurrez ta etxien, etxera allau baiño lehen, han ezkiña baten jarten-ta ni akordetan naz horreik gauzok. Klaro, ni oso gaztetxua nitzen baiña...

- Zer ziren, abioiak edo kaiñoiak?

- Abioiek be bai, abioiek pasetan ziren horreik “los cazadores” edo horreik, txikiñok, filakak pasatzen ziren, horreik be akordetan naz. Horreikin ondo akordetan naz.

- Eta zuek artian be eskolara faten ziñain, e?

- Bai, eskolara fan bai, esaten dotsut gero Atxabaltako jentie be batzuk gora etorri ziren. Gure etxien berrogei lagun egon ziren egun baten, kamaran-ta lo egitten, jentie Atxabaltatik ba bonbardeuaz billurra eukien,

ta gora igote auen, eta batzuk basora be faten ziren, ba harrapau ez daixen.

8. Morroiak salatu eta jabea fusilatu

- **Erref:** ARE-035/009
- **Iraupena:** 0:03:38. **Hasi:** 00:22:57. **Bukatu:** 00:26:35
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Errepresioa
- Politika » Jarrera politikoak » Liskarrak politikan

Laburpena:

<p>Aita kalera joan zen batean, Espainiako militarrek harrapatu eta behartu zuten eurekin Bedoñara joatera, bidea erakutsiz. Hango baserri batean morroiak ugazaba salatu zuen, etxean arma bat zuelako. Horren ondorioz etxeko jabea fusilatu egin zuten, Jesusaren aitaren erreguei jaramonik egin gabe. Fusilatuak 11 seme-alaba zituen. Oso saminduta geratu zen Jesusaren aita.</p>

Transkripzioa

- Eta gure aitteri pasau jakon, salbokonduktua be bai, zuri esan dotsu iñok esan salbokonduktua biher zala ibiltteko?
- Trenien ibiltteko.
- Bai. Kalera bajetako.
- Hori esan nontan Mondraueko batek. (...)
- Eta gure aittek, askotan esaten du guk hau. Gure aittek euken, etorri zan kalera eta hor harrapau euen kapitanak-edo, eta gure auen Bedoña aldera lagunketie, Bedoñako auzora. Bedoñako auzua ikusten da, hemendik ikusten da. Bedoñako auzora. Eta aittek hartu auen kapitanori ba hara erueteko, eta eruena auen eta han enkontrau ziren etxurie baserri baten, ez dakit, hamaika seme-alaba-edo beuken. Gero horreik hortik kalera etorri ziren hona Mondrauera bizitten, bajau ziren uste dot. Eta hango gizonak eta kriauek bat euken etxien, eta aitteri esan otsen ba laguntzeko, horra laguntzeko ta hori. Eta kriauek horrek denunziaue in auen armia eukela etxien, arma bat eukela etxien. Eskopetia izango zan segurutik, eskopetia izango zala, ez dakit ba zeatik kriaue horrek, ez zan ondo egongo jaborreaz ez dakit zer, holako zerbait. Eta gizonori afusillau in auen.
- Bertan?
- Bai, hor zerien, Bedoñan, hor fusillautu. Eta gure aittek esate osten ba izteko hari gizonari, hainbeste umekin ta hola, ta ba aitte lagunketan hartu auen, bidien-ta, fan in biher lagunketan gure aitte. Eta fanda ba aitte erreguke ta izteko gizonari eta ez egitteko holakorik, eta hori ez bauen ixilik egoten ez dakit zela esan otsiela be, bera hilgo auela ta gure aitte ixildu in biher, eta gizona afusillau in auen holaxe.
- Eta zeintzuk ziren horreik, gorrixak edo Franconak?
- Franconak, kapitana, kapitana zan aitteri laguntzeko bidien hartu auen, eta hara dirijitua gura auen, Bedoñara. Eta Bedoñan pasau zan hori kasuori, eta ez dakit zenbat ziren horreik anai-arrebak, seme-alabak, hamaika edo ez dakit zenbat. Aitte hori afusillau. Holaxe afusillau otsien aitta.
- Kriauek denunziauta.
- Kriauek, arma bat eukelako hantxe. Ez dakit zer gehixau izango zan, baiña armiori behintzat, deklarau edo in auen zeozer, eskopetan bat edo

zan itxuria ta, ez auen asko biherko ha hiltteko, ez auen asko biherko. Ez auen ezer biher.

- Askotan geizki berba ittiatik be bai.

- Bai, bai. Behintzet holaxe gure aitta izugarrizko peniaz orduan, akordetan naz. Bai, hori sarritan kontetan dogu, zela hil auen ha gizona, hori ez da ahazketan. Nik ez nauen ezaguketan baiña bere seme-alaba batzuk ezagutu dittut nik, horren gizon horren seme-alaba batzuk. Ba holaxe, gerra denporan holako gauzak.

9. 14 urterekin eskola bukatu

- **Erref:** ARE-035/010
- **Iraupena:** 0:03:35. **Hasi:** 00:26:35. **Bukatu:** 00:30:10
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ohiturak eta bizimodua » Hezkuntza » Eskola
- Politika » Euskara eta politika

Laburpena:

<p>Gerraostean eskolan aldatu zen gauza bakarra erdara hutsa erabili beharra izan zen. Eskoriatzako eskolaren oroitzapen ona gordetzen du, baina joateari utzi behar izan zion urrutiegi zegoelako oinez joateko. 14 urtera artekoa izaten zen orduko eskolatzea, normalean. Lau erregelak, Espainiako geografia eta asko gehiagorik ikasi gabe bukatzen zituzten eskolok. Mojekin eskulanak ere egiten zituzten.</p>

Transkripzioa

- Gerraostien, dotriña erderaz eta horreik aparte, beste aldaketarik egon zan eskola...?

- Ez, gero erderaz, gure denporia hortan pasau zan, erderaz, gero barriro dotriña euskeraz ta erderaz, ni betik izan naiz, lehenengo euskeraz ta gero erderaz, ni bixetara. Oin askotan [...], orduen dana buruz ikasten geben ba. Dana buruz ikasi biher izaten geben, eta oin orduen buruz ikasittako gauza asko ez nittuke esango, baiña orduen bai.

- Hau maixu hau, Don Fermin hau, zuk uste dozu gerraostien gogorragua zala?

- Ez, ez, ha berdiña, neuretako berdiña zan, mañikotxo bat, mañiko. Zelebre samarra zan, e? Tontue ez zan, baiña zelebre samarra zan.

- Eta gero ze akordu dakotzu monjeena?

- A, bueno, mojena be ona, baiña ez zan izan denpora asko, zeatik oiñez fan biher haraiño, Eskoriatzaraiño, ta urrin izaten zan, urriñegi, fan ta etorri ta danak itteko, eta ez, ona. Tia bat be banauken Eskoriatzan ta hareaz be geraketan nitzen, ta...

- Esan dozu hamalau urte arte egon ziñala...

- Bai, bai, maistru horreaz, bai. Hamalau urte ondo pasaute.

- Hor akabaitten ziren? Ezin zebe jarraitu eskolan?

- Bueno, jentiek itxi itten gauen ya orduan.

- Hamalau urtekin.

- Hamalau urtekin. Ikasten bageuen ba "las cuatro reglas", eta gero "raíz cuadrada" ta holako zer batzuk be bai, hortarako bastante maistro ona zan. Bastante... zelebre samarra zan, baiña...

- Geografia ta literatura ta honeik be...

- Bai, bueno, geografia ba gehixena izaten zan probinziak, horreik danok, ointxe be buruz esango nittuke.

- Neuk be buruz ikasi nittuan eta ondiok be goguen dakot.

- Dana buruz! Baiña Espaiñakue, Espaiñako mapa dana, zera, bai bai, "Castilla la Nueva", "Castilla la Vieja dos provincias", eta bueno, Almeria, ez, "Andalucía y Almería, Granada, Málaga, Cádiz, Huelva, Sevilla, Cordoba y Jaén" ta dana hola erreskaran esaten gittuen.

- Bai, geuk be halaxe.

- Bai, mapie ba hola e? Mapie, mapa haundi bat eukitten gauen eta mapie. Baiña gero ba handik kanporako munduen... kanporako gauzak ba orduen ez gauen... esan gure dot geografia bai, baiña España, Espaiñakue ikasten gauen. Ta gero Canarias ta holakotxe apur bat, baiña bestela hortik kanpora ba mapiori hor akabetan zan. Gure eskolan hor akabetan zan.

- Orduen monjen eskolia oso motxa izan zan, ez dakotzu holako zerik...

- Bai, ba neure, neuk ikasi nauenetik, beste batzugin batera ipiñi ninduen han, hareik be nire parien egozen, nire edadekuak ziren ta ondo, egon nitzan denporan ondo. Gero laborie be itten zan apurtxo bat, eta bueno.

- Ze itten zeuein, eskolia goizetik eta gero arratsaldian errezau eta laboriak?

- Goiz ta arratsalde, bueno, laborie ordu batzuk.

- Ez zan izaten goizetik eskola asuntuak eta gero laboriak eta eskulanak eta...

- Atsaldian uste dot zala, laboriek, bai. Atsaldien, nere primie be, ni baiño apurtxo bat nagusituagua, ha be faten zan, eta bueno, lagunek be in nittuen ta hola.

10. Lasagabaster dendak

- **Erref:** ARE-035/011
- **Iraupena:** 0:02:57. **Hasi:** 00:30:10. **Bukatu:** 00:33:07
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Baserria » Baserriko bizimodua » Baserriko bizimodua
- Herria, azpiegitura » Herri-antolaketa » Merkataritza, dendak (kokapena)
- Baserria » Baserriko lanak » Baserriari lotutako lanbideak

Laburpena:

<p>Eskola bukatu eta baserrian geratu zen, 36 urte ingurura arte. Ahizpa guztiek egin zuten lan dendari bezala. Zaharrena Lasagabasterrenera ezkondu zen, hauek Aretxabaletan janari-denda bat eta oihal-denda bat zituzten. Beste lokal bat erosi eta arropa-denda ere jarri zuten. Gero Arrasatera etorri ziren. Erdiko kaleko "Txikixena" denda izandako lokala hartu zuten. Hortik etorri ziren gaur egun Lasagabaster denda dagoen lekura.</p>

Transkripzioa

- Eta hango eskolak akabo ziranien, gero zer?

- Gero kitto, gero etxera, gero etxera ya. Gero baserrixen.

- Zu betik bizi izan zara baserrixen?

- Bai.

- Zenbat urte arte?

- Ba hogeta hamasei inguru arte kasik, bueno, apur bat lehenau ibili nitzen, nik, eske guk, aizta danak dendan ibili gare, danok e? Nere aiztarik zaharrena zela ezkondu zan Lasagabasterrenera, hau Lasagabaster dendia, denda honetara, eta honeik bizi ziren...

- Esan dozu denda hori hasi zala Atxabaletan.

- Horreik bizi ziren Atxabaletan, orduen bizi ziren Atxabaletan, eta Atxabaletan eukien komestible eta gaiñera eukien tela dendie, horreik bixok eukien. Eta gero hartu euen gero zerekue, zela esaten otsien hari dendiari? Han Erdiko kalien bertan euen beste denda bat, oin ez naz akordetan, zapaterixia eta eukena, zapaterixa eukien fabrikan zapatak edo zeozer itten zittuen. Zela esaten otsien horri dendi orri, bueno, lokala zan ezta? Ta eurak zarrau in euen hori, ta gero hori hartu auen koiñatuek ta ifiñi auen hor erropa gauzie gehixago ifiñi auen.

- Baiña bestia gordeta?

- Bai, bestie komestible eta dana, eta gero ifini euen hor eta hor in zittuen bastante urte, zeatik gero etorri ziren hortik Mondrauera etorri ziren, bizitten ya Mondrauera. Lobie eta nere koiñatue; nere aitzie hil in zan, hogeta hamazortzi, hogeta hamazazpikin hil zan nere aitzie. Eta eukien ba bi seme eta alaba bat, alabia artien gaztetxue zan, geixotu eta hil in zan. Eta gero etorri ziren Mondrauera bizitten etorri ziren. Etxie erosi euen hemen eta Erdiko Kalien, 'Txikixena' esaten otsien denda bat, euen orduen libre, eta hartu auen ha lokala Erdiko Kalien. Eta gero hortik pasau ziren oin dendie dauen lekure; badakitzu nun dauen oin Lasagabaster?

- Bai uste dot.

- Bueno ba, azkeneko hori hartu auen. Atxabaltakue egon zan bastante denporan Mondrauekue eguela be bai, e? Atxabaltakue be egon zan. Eta gero Mondrauekuaz be segidu, bixakin batera be segidu auen denpora askuen. Baiña gero azkenera, oin dana daukie kale baten, Erdiko Kalekua be saldu in euen eta bestie... haundie, oin dauke hori haundixori, eta hori haundixori bakarrik ez, aurrekaldien beste denda bat dau, muebliak eta dauzena, eta gero beste bat dau, "Moda Joven" edo honutzau. Hor kale hortan hiru lokal daz eurenak oin. Azkenien etorri ziren horra.

11. Baserrian eta kalean lanean

- **Erref:** ARE-035/012
- **Iraupena:** 0:02:46. **Hasi:** 00:33:07. **Bukatu:** 00:35:53
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Emakumeak lan-munduan (etxetik kanpo)

Laburpena:

<p>Ahizpen artean, Jesusa izan zen baserrian gehien egon zena. Ameriketara joan aurretik, Jesusak bere iloba dentistaren kontsultan egin zuen lan Aretxabaletan. Urtebete bat kontsultan lan egin eta gero, 37 urterekin, Argentinara joan zen. Argentinatik itzuli eta gero hasi zen Arrasateko dendan lanean. Lasagabaster dendari izena ez datorkio Jesusaren ahizpagatik, baina bai bere koinatuaren Lasagabaster abizen beretik. 15 urtean jardun zuen Arrasateko dendan lanean, jubilatatu arte.</p>

Transkripzioa

- Zuk esan dozu zuek ahizpa danak in dozuela denda horretan lan.

- Bai.

- Aretxabaletan hasitta?

- Ni izan nitzen betik gehixen egon nazena baserrixen, betik ni gaztiena ta betik egon naz gehixau baserrixen. Baiña gero ni fan nitzen, Ameriketara fan aurretik, egon nitzen konsultan lanien apurtxo baten, zeatik honek batek, bat zan dentistie, loba bat. Nik loba bat dauket hiru urten aldia dauko nire loba batek, alaba nagusixenen, nere aizta nagusixenen seme

nagusixenak, nereaz hiru urten aldia dauko. Nik hiru urte neukenien jaixo zan ha. Hori da. Eta gero bestiek lau urtena eta hola. Eta bata dau, komerziantia da, komerzioko jubilauta dau. Oin seme-alabak daz dendan, baiña destie dago zerien, Bitorixen, egon zan lehenengo Atxabaletan, ni Atxabaltan neuela konsultan be lana in nauen, apur baten.

- Dentistiakin.

- Bai, dentistiakin be apurtxo baten in nauen, denpora asko ez baiña urte beten bat-edo in nauen, eta gero fan nitzan Argentinara, baiña Argentinara fan nitzanerako baneuken nik hogeta hamazazpi bat-edo euko nittuen.

- Gero kontauko (di)ttu Argentinako kontuak.

- Bai.

- Gero Argentinatik etorri eta jarraitu zebeu dendan?

- Eta gero, Argentinatik etorri tte gero, sartu nitzen dendan.

- Arrasaten?

- Bai, bai. Ni Arrasaten, ni Arrasatetik jubileuta nau.

- Eta denda horri izena zeuek emuten xatzue? Lasagabater?

- Ez, eske ez, nere aitzie ezkondu zan beste Lasagabaster bateaz; birritan Lasagabaster dire. Fermin dauko izena horko nagusixak, nere lobie hiru urtien aldia daukena. Parientiek izan barik, bixak koinzidiu euen bixak Lasagabaster. Oseake horreik birritan Lasagabaster dire.

- (...) Zenbat urte in zittun hemen, Arrasateko dendan?

- Hamabost urte pasau ingo nittun, pasautxo.

- Hor jubilau ziñan?

- Bai, hor jubilau nitzan, ez nontan balixo zerekuak, Argentinan be in nauen lana be, baiña ez osten balixo hanguek, zeatik urte gehixao biher ziren, bestela denegau itten otsun.

12. Argentinara lanera

• **Erref:** ARE-035/014

• **Iraupena:** 0:03:21. **Hasi:** 00:36:13. **Bukatu:** 00:39:34

• **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

• Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

<p>Argentinan bizi ziren bere bi anaia bisitatzeraz joan, eta 11 urte pasatu zituen bertan. Beroa lantegiarentzako lanera joan ziren bere anaia, Aretxabaleako "Arrue Zaharrak" bidalita. Beroa itxi zenean, euren kontu jarraitu zuten, baina ez zitzairen oso ondo joan. Anaietako bat bertan hil zen 48 urte zituela. Bestea 1989. urtean etorri eta urtebete hemen egon eta gero itzuli zen, han hiltzeko. Emaztea eta alaba bat utzi zituen.</p>

Transkripzioa

- Eta oin, in dagigun Argentinari buruz berba. Nola demontrez fan ziñan zu Argentinara?

- Anai bi naukelako han.

- Bisittan.

- Anai bi neukan han eta ez nitzan fan geldiketako zerien be, baiña gero geldittu nitzen eta hamaika urte pasau nittuen.

- Argentinan?

- Bai. Bi anai neukan han, neure aurreko bi, ta nire atzekue etxien ezkonduete. Eske ni naz bat, bi, itxoin, aber, Lucio, Inazio, Julio, hiru mutillen atzetik, neu, eta gero beste mutil bat neukan atzetik. Ni mutillekin hasi

nitzen kasi baserrixen, bai.

- Argentinara orduen bi anae... zure aurretik fanda?

- Bai, nire anaiek fan ziren Beroatik, Beroa badakitzu zein dan?

- Fabrikia.

- Fabrikia, eta entailladoriak ziren, ba entailladore onak ziren ta hor, Ramon Arrue edo etorri zan ta ba batzuk eruen in zittuen. Nire anaie bata eruen euen, gaztiaue eruenda euen bixak segidukuak ziren eta eruen euen lehenengo gaztiena, eta gero bestia han euen eta gero klaro, bata fan zanian bestiari abixau eta zera in otsen ta bueno, gero bestiori be fan in zan.

- Arrue hori ez zan Oñatiarra izango, e?

- Ez, hori Atxabaletarra, Arrue Zaharra, ez dakotzu entzunda Arrue Zaharra? Zelebre samar bat zan. Haren kontuak Atxabaltan asko, kafe hartzen Bittorixara igual faten zan ta, holakua zan, Arrue Zaharra esaten otsien.

- Eta han Beroakin han lana itteko?

- Bai, eta hasi ziren Beroakin lana itten. In auein gaiñera Beroakin, baiña gero pasau zan Beroak itxi edo in auen, eta azkenien Beroan ze hori zerrau edo in zan, itxi in auen berak, eta gero eurak hasi ziren euren kontutik eta ibilli ziren hola puska bat baiña ez jakuen hainbesterañoko ondo fan, eta soziuekin eta badakitzu askotan igual ta. Gero ba eurak, ba etxien be taillerra eukien ta, ba, jirau ziren. Gero nire anaia berrogeta zortzi urtekin hil in zan bertan, bai, bestie ez, bestie gero hemen egon zan...

- Baiña gaixorik, istripun baten edo?

- Ez, ez, geixorik, derrepente hil zan, bai. Berrogeta zortzi urtekin. Orduen disgusto galanta euki geuan. Bestie ezkontute, ha solterue zan.

- Eta bestiori han geratu zan betiko?

- Bai, bueno geratu zan, etorri zan hona "el año... noventa y... ochenta y nueve" izango zan? Etorri zanian hona, "ochenta y nueve" zan. "ochenta y nueve-noventa" hor zan. Etorri zan, in auen buelta bat, in zeuen urte bat edo egon zan ta, berriro fan zan eta gero "en el noventa y ocho" bera hil zan.

- Han hil zan?

- Bai, koiñatia bizi da eta alaba bat, eta alabie semiaz ointxe egon da, fan dan udan egon da hemen.

- Badakotzue harremana orduan eurakin.

- Bai, hemen egon dire. Bixek hemen egon dire.

13. Argentinan erizain

- **Erref:** ARE-035/015
- **Iraupena:** 0:02:41. **Hasi:** 00:39:34. **Bukatu:** 00:42:15
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

<p>Etxeetan edota ospitaleetan, gaixoak zaintzen jardun zuen Jesusak Argentinan. Espainiatik joandako beste bi lagunekin egiten zuen lan. Ondo bizi zen Argentinan, euskaldun jende asko zegoen bertan. Euskal Etxean elkartzen ziren eta lagun asko egin zituen. Buenos Aires hirian eman zituen 11 urteak. Bera Argentinan egon zen denboran bederatzi gobernu lehendakari ezagutu zituen. Iria eta Aranburu lehendakari izenak gogoratzen ditu, baita Isabel Perøn ere.</p>

Transkripzioa

- Eta zeuk han hamaika urtian ze in zebeñ ba?
- Hamaika urte. Ba, gehixen-gehixen geixuek zainttu in nauen. Bai, egon nitzen denpora danien. Bat asko ezaguketan zan han andra bat, telebistan be urteten auen bat, eta haren ama be zainttu nauen. Beste hemengo bateaz be bai, ospitalen baten be bai, eta ba danera in gauen.
- Hori telebisiñuan urteten eben horrek, hori zer zan, geixo bat?
- Ez, ez, Valentina, ez, bera komunikaziñuen edo telebistan euen, haren ama zainttu nauen, haren ama be bai. Hemengo bateaz, e? Beste asturiania, ez, nungua zan? ahaztu... Josefina euen izena, beste bat moja egonekua be bazan, bueno, bi edo hiru gitzen andra bat zainketan.
- Zainketan zittuen ospitalian edo euron etxetan?
- Ez, etxien, etxien, bai. Ospitalian be bai iñoiz egon nitzen. Azken-azken aldien ospitalien be bai. Baiña ba bueno, hola.
- Hori izaten zan zure... enfemera edo holako zer bait?
- Bai, eta gero anaiekin egoten nitzen eta hola.
- Eta han ze bizimodu klase...
- Bueno, bizimodue ez, txarto be ez, ondo, zeatik bertako jentie asko dago hemengo jentie ta. Euskaldune eta Euskal etxiak eta oso ondo, lagunek asko neuken.
- Zein hirittan edo herrittan edo nun egon ziñan?
- Buenos Airesen.
- Hamaika urtiok?
- Bai, Buenos Aires, nere anaia "Provincia de Buenos Aires" bizi dire, baiña dago oso hurrien.
- Kapitaletik gertu?
- Bai, bertan, segiduen, segiduen dau.
- Euko dozu ba hola pasadizoren bat euko dozu.
- Pasadizo bat? Ba ze esango dotsut, ni han egon nitzen denporan beratzi presidente ezagutu nittuen.
- Hamaika urtetan?
- Oin ahaztu in jat izenak, e? Fan nitzanien Iria euen, baiña beratzi ziren presidentiek.
- Hamaika urtietan; urtien bat baiño gehixago.
- Aranburu be bai, Aranburu entzutia eukiko dozu igual.
- Entzutia bakarrik.
- Hori zela zan, beste famosiori, Isabel ta hori, Perón, Peronistak, hori pasaute euen ni fan orduko, horreik ya pasauta egozen horreik. Gero Isabel bai, gero Isabel egon zan gero barriro beste buelta baten. Baiña Perón eta haren lehenengoko andria, horreik ya pasauta egozen ni fan orduko.

14. Euskaldunak Argentinan

- **Erref:** ARE-035/016
- **Iraupena:** 0:04:07. **Hasi:** 00:42:15. **Bukatu:** 00:46:22
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

1975. urtearen bukaeran itzuli zen Jesusa Argentinatik. Txiki eta Otaegi hil zituztenean Buenos Airesko Gernikako Arbolaren ondoan protesta-elkarretaratzea izan zuten hango euskaldunek. Urtean behin Argentina osoko

euskaldunek hiri ezberdinetan elkartzeko ohitura zuten. Rosario hirian izugarritzko jende pila bildu zela gogoratzen du Jesusak.

Transkripzioa

- Ze urte zan, goguan dakotzu Argentinatik bueltau ziñanien?
- Ni bueltau nitzen “setenta y cuatro”en-edo. “setenta y cuatro”en akabera uste dot.
- Zu etorri eta handik gutxira hilgo zan Franco.
- Han nenguen Franco hil zanien.
- Hirurogeta hamazazpitan xan hil zan Franco, edo hamabostien, ez dakit.
- Ez, hamabostien izango zan orduen. Klaro, ni hamabostien etorriko nitzan orduen azken aldera. Hori da, hamabostien azken aldera. Eta Franco hillebete batzuk lehenau hil zan. Ni han nenguen Franco hil zanien.
- Uste dot zemenditan hil zala.
- Eta han nenguen be bai, zela zan? Bestien... hori afusillau edo in euen hori, etxoin, bai, Franco hil zanien seguru-seguru nauan. Eta han nenguen be bai hemen, Burgosen-edo, hil zittuen afusillau zittuein...
- Txiki eta Otaegi.
- ...orduen be bai, orduen fan giñan gaiñera zera, Buenos Airesera “el Arbol de Guernica”-ta dauen leku batera, konzentraziñua itten.
- Euskaldun danak hantxe.
- Bai, haraxe fan giñan, akordetan naz, Euskal Etxeko zerak eta euskaldunok. Hara fan giñela protestie itten.
- Bai, hori izan zan urte bat edo bi lehenago.
- Bai, bai. Hortxe izan zan, baiña akordetan naz zela fan giñen.
- Oseake hemendik hara fandako jentia beukan... bazekitzuein hemengo barri.
- Bai, bai, bueno, horixe! Segidan, pentsaizu, manifestaziñua ta dana in gauen. Ni urte baten akordetan naz, gu faten giñen igual batzuetan ba, zelebretan, honeik, ni anaiekin-ta faten nitzan ta bai, Rosariora fan giñen. Rosarioraiño-ta, han famelixakuak be bagauken, gure aitten aldekuak eta be. Fan eta nere anaiek esaten auen, berrogeta zortzi urtekuak esaten auen, danok fan giñen, koiñatie ta anaie ta danok. Laurok fan giñen orduen, artien neskatiillie uste dot ez euela, alabie ez auen artien. Eta danok fan giñen eta nere anaiek esaten auen: “nik Euskal Heri danien hainbeste jente ez dot ikusi batera”, esaten auen. Zeatik geuken, baiña in gauen konzentraziño bat... terriblie euskaldunek, e?
- A, baiña Rosario horretan...
- Rosario horretan.
- Juntau ziñain euskaldun...
- Juntau giñen euskaldunek.
- Euskal Herriren baiño gehixau ixte.
- Bai, hori esaten auen nere anaiek. Ixite Euskal Herriren baiño jente gehixau ikusi dot, eta hementxe bakarrik. Klaro, euskaldunek, e?
- Bueno, ha Atxabaleta baiño pittin bat haundixagua izango zan, ez?
- Zeatik gaiñera etorten ziren beste leku batzuetatik.
- A? Argentina osotik, ezta?
- Argentina osotik. Ze etorten ziren igual ba Mar del Platatik, o bueno, beste herri batzuetan, zeatik ez auen bakarrik Buenos Airesen zerak. Eurak eukien euren Euskal Etxia eurak bizi ziren lekutik bastante hurrien, eta gero Buenos Airesen beste bat auen, eta gero Rosarion beste bat. Eta ba klaro, konzentraziñua itten auen ba Buenos Aireskuak eta [...]eta ez dakit nunguek, danak.
- Danak.
- Hori da, Euskal Herritar danak de akuerdo jarri ta, hantxe reunidu ta

sekulako...

- Eta hori ze itten zeuein, urtien behin?

- Bai, bai.

- Egun señalau bat izaten zan?

- Bueno, ez dakit, ipini itten auen egunori.

- Ez zan izaten betik egun baten?

- Ez, ez naz akordetan, ez naz akordetan horixe, Pazkuak izango ziren?

Pazku aldera-edo? Ez naz akordetan ondo horreaz noiz, baiña hori itten zan. Ba hori sarri. Ni Mar del Platan be egonda nau, hola fanda, e? Holaxe fanda.

- Betik leku baten ez zeuen itten?

- Ez, ez, kanbixau ta orduen, baiña Rosarion egon zanien izugarrixa izan zan.

15. Argentinara itsasontziz

- **Erref:** ARE-035/017
- **Iraupena:** 0:03:30. **Hasi:** 00:46:22. **Bukatu:** 00:49:52
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

<p>Jesusaren anaiak Argentinara joan zirenean diru gehiago irabazten zen Jesusa joan zenean baino. Bi bider bidaiatu du Argentinara, bietan San Roque izeneko itsasontzian. Neguan irten Euskal Herritik, eta 15 egun itsasoan pasatu ondoren, Argentinara udan iristeko.</p>

Transkripzioa

- Eta orduen esaten auen, nere anaia betik hori buruen eukitten dot, "hainbeste jente nik ezta Euskal Herri danien be ez dot ikusi".

- Asko fanda orduan, e?

- Bai, jente asko.

- Aurretik fanda be bai.

- Bai, orduen aurretik fanekuek, oin ez doia iñor hara. Oin zela fango da ba? Geruau txarra jarri zan ta.

- Txarretik txarrera fatia be ez da hain...

- Txarretik txarrera; hemen askoz hobeto.

- Bai baiña orduen hemen ez euen ezer ta...

- Hemen gosie jarri zanian, bueno, ni fan nitzanerako be, gauzia txarketan euen, e? Ordurako be txarketan auen e? Nire anaiek fan zirenien esaten auen han sobretan jakuenaz, zela esaten auen harek? Hori da, han sobretan jakuena, hemen irabazten auena zala.

- Kontxo, hori aldia haundixa da, e?

- Hori esaten auen. Bai, orduen bai, orduen bai. Baiña gero, gero etorri zan hor... gero egon biher zitzen betik periodikueri leiduten, aber pesuorrek zenbat bajaten zan egunero, betik horri begire, betik horri begire jentie! Zan ya!

- Golpera galdu eben balore dana, ezta?

- Bai, dana, dana. Betik, esaten dotsut, betik, ez zan besterik, periodikua zabalketan, aber zela dau pesue?

- Zu Argentinara fan zela in ziñan, barkuen edo abioien-edo?

- Barkuen.

- Biaje luzia izango da.

- Bai, eta etorri be barkuen. Eta gero berriz be fan nitzen.

- A bai, e?

- Bai.

- Gauzak ekartera-edo?

- Ez, ez. Bakaziño batzuetan, dendan obrie euen ta esan nosten, lobiek esan nosten, ez dotsu inporta egun batzuk gehixau egoten bazara. Hola fan ta pasau nittun beste egun batzuk barriro.

- Anaia-eta ikusten?

- Bai, klaro, klaro. Bigarren aldixen. Gaiñera fan ta etorri in nauen bixak barku berdiñien. Eta zan barkue “San Roque”. Eta San Roquen fan eta San Roquen etorri in nitzen. Eta azkenengoko biajia esaten auen orduentxe zala San Roqueko barkue ya...

- Gero desguazera?

- Gero itxi zan itteko, honeik itten (di)ttue hola biaje motxak? Zela esaten otsie horreiri? Izen bat esaten otsie ba, faten direnien bakaziñotara-ta...

- A, kruzeruak-eta?

- Kruzeruek. Kruzeruetarako-eta itxi euela gero esaten auen.

- Barku dotoria zan orduen.

- Bai, bai, jente asko gaiñera.

- Zenbat denpora hemendik haraiñoko?

- Ba ziren, zenbat egingo nittuen? Hamabost izango ziren? Egun asko. Hamabost egun uste dot zirela, in gauenak. Hamabost pentsaitten xat. Pentsa eizu, ahaztu itten dire, e? Gauzak, e? Ahaztu itten dire, baiña egun asko, egun asko ziren.

- Aste pare bat itsasuan.

- Bai, Gabonetarako aillegau nitzen hara, akordetan naz. Hara aillegau nitzen uda-udan, hemen neguan urten nauen eta udan aillegau nitzen. Eta bueltan be holaxe etorri nitzen barriro, barriro be han...

- Han negua zala...

- Ez, han udia zala, hona negura etorri.

- Katarrua harrapoko zebe, e?

- Ez, ez dakit, ez naz akordetan katarruaz.

- Hamabost egun itsasuan.

16. Aldaketak Argentinatik bueltan

- **Erref:** ARE-035/019
- **Iraupena:** 0:02:47. **Hasi:** 00:50:03. **Bukatu:** 00:52:50
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Herria, azpiegitura » Garraioak » Autoak
- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

<p>Bartzelonatik irtenda joan zen Jesusa Argentinara. Argentinan egoera txartuz zihoala, itzultzea erabaki zuen. Aldaketa handiak aurkitu zituen, kotxeena esate baterako. Aozaratzako baserri batean zazpi kotxe zeudela ikusteak harritu egiten zuen Jesusa.</p>

Transkripzioa

- Baiña maria be itten zara leku batzutan, e? “En el estrecho de Gibraltar”, “el estrecho de Gibraltar” bastante txarra da.

- Baiña nundik fan ziñan ba?

- Barzelonatik.

- Zeatik ez ba Bilbotik? Ez euen linearik orduan?

- Nere anaiak bai Bilbotik, baiña niretako ez auen, ez. Ni Barzelonatik fan nitzen.

- Hemendik Barzelonara trenez, eta han barkua hartu.

- Ez, kioñatuak eruen nindduan, koiñatue ta aiztie ta lobak-eta.

- Famelixa dana, ezta?

- Abentura, abentura.

- Ez dau geixki, hamaika urte gero, denpora alditxua da, e?

- Bai, bai, nehikue. Nik hango kontuek...

- Zeatik erabagi zebe bueltaittia?

- Ikusten nauen han ez euela ta, gero han anaiek be esaten nosten, "hobeto dozu fatia" ta animau in nindduan berak be ta. Bestie be hil in zan aurretik eta anaiek esaten nosten "hobeto dozu..." berak ikusten auen neretzako hemen hobeto zala ta, horreatik etorri nitzan.

- Hona etorri ziñanian aldaketa haundixa...

- Hemen izugarrixa topau nauen. Kotxie sobretodo. Bueno, baserri bat auen hor Azatzan, zazpi kotxe euzen.

- Ordurako?

- Ordurako, zazpi kotxe, eta sarritan esaten auen, aittak igual kalera bajetako kotxie falta. Klaro, zan baserrixen han goi-goixen, han presie badakitzu zela dauen, ezta?

- Bai, pozua, bai.

- Eta Larriño aldera dauen etxe bat, han goixen, este Zuatzu Bizkar esaten dotse, ta klaro, nik hainbeste kotxe alde guztietan, esan nauen, gehixen horretxek.

- Zu fan ziñanian bakarrik be ez, ezta? Orduentxe hasten.

- Keba, orduentxe, klaro, eta hori eurek kotxie ta baserrixera kotxie ta; hemen kalien ba bai, ordurako lobak eta baukien kotxie, klaro, etorri nitzanerako.

- Bai, neure aittak be zu hara fan ziñanien zan hirurogeta laua, hirua edo laua, nik bost urte nittuala, nere aittak ondiok motorra euen.

- Klaro, motorra. Ni akordetan naz Erreterixako koiñatue, aserraderue euen, eta nere aiztie horregatik Erreterixan bizi zan, hara faten nitzen ni oin, betik bera zaintzen, eta motorraz ibiltten zan. Ni etorritta nau motorrien Erreterixatik hona be, e? Erreterixatik berakin motorrien jarritte.

17. Buenos Airesen aldean, Aretxabaleta oso txiki

- **Erref:** ARE-035/020
- **Iraupena:** 0:03:21. **Hasi:** 00:52:50. **Bukatu:** 00:56:11
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

<p>Oso txikia iruditzen zitzaion dena Argentinatik itzuli zenean. Han ez ziren hemengo basoak ikusten. Lantegi berri asko zeuden, nahiz eta bera joan zenean Ulgor hasita zegoen. Baina hiri handi batean, etxe artean hainbeste denbora bizi eta gero, dena txikia ikusten zuen hemen. Argentinarekin ondo konpontzen ziren, baina beti euskal giroan edo Espainia iparraldeko beste herritar batzuegandik gertu bizi ziren, asturiar eta galiziarrek batez ere.</p>

Transkripzioa

- Eta beste... klaro, garai horretan gaiñera zu fan ziñanien, zuk orduen, hemengo fabriketan eta ez dozu in lanik?
- Ez dot nik lanik in.
- Orduan zu fan ziñanien hemen ba gutxi gorabehera hortxe hasi ziren orduen pittin bat kooperatibak eta inddarketan, ezta?
- Bai.
- Eta zu etorri ziñanien ez zebeñ ikusi izugarritzko fabrika barri pilla bat eta...
- Ba honbre, bai, hori bai. Baiña ni klaro, ni etorri nitzen ta aitzia esaten nosten han Atxabaletan, Koldon amak eta esaten nosten, zu ez zaue ikaraketan holako zerak, fabrikak eta hemen ikusitta ta hola ta. Ba bai, baiña ni hainbesteraño, halako leku haundittik etorri nitzen! Dana txikixe pentsatan jaten! Hemen etorten nitzen ta basue dana, ta...
- Han dana launa, ezta?
- Han ez dozu ikusten ezebe holakorik. Eta ni etorri nitzen eta dana, dana etxiek eta dana... Buenos Aires be haundixe eta ni leku haundittik etorri nitzen. "Ez dotsu itten hori?" esaten nosten, holako fabrikak eta Ulgor ta danak hor? Ni fan orduko Ulgor bastante egindda euen e? Ya bastante euen haundixa, gero haundixaua euen etorri nitzanien baiña ez jaten hainbeste ikaraketan.
- Klaro, hain leku zabalak ikusitta.
- Hainbesterañoko zabalak. Eta ni fan nitzenien Buenos Airesera ta nik esaten nauen, anaiari eta esaten nosten: "baiña hemen mendixek eta nun dagoz? Zer da, hemen zer da?" Ezebez, aurrekaldekue bakarrik ikusten zauen.
- Bai, bai. (...)
- Eguzkixak nundik urteten auen, hori be lehenengokotik hori be begiketan dozu, ezta? Zein aldetatik-edo, nun zauzen be ez dozu jakitten.
- Igual eguardira arte ikusi ez eguzkixa. Harik eta altu eguen arte.
- Bueno, segun, Buenos Aires baten bai, klaro, ni Buenos Airesen asko egon naz ta. Eurak bizi ziren lekuan ba, apur bat apartetxuau dau baiñe, hurrien dau ta, "Remedios de Escalada", hareik bizi zien lekua ta. [...], eta bestela komenetziak, komunikaziñua-ta ona euen ezta? Ibiltteko-eta ona.
- Han zuek jai girua eta lagun ingurua eta, dana euskaldun artekua zeukein?
- Euskaldun artekue.
- Ez zan sartzen bertan bertako jenterik?
- Gero zerekuak be bai, hemen... Ez baiña betik inklinaziño dana, "a los clubs asturianos" ta, "a los clubs gallegos" ta dana hola, ez dakitzu? Dana hemengo zera, hango jentiek hemengua hartzen dau, e? Agudo, bai. Eta gero ezer egoten bada euskal zerien, Euskal Etxien, pues hara, horreik be zainttu ondo.
- Batez be euskaldun edo espaiñol giruan bizi ziñain.
- Bai.
- Argentinako bertako jentia-ta...
- Bai, eurakin be bai, baiñe bestie itxi barik, e? Eta geure kostunbriek eta hango kantuek eta hango pelota partiduek eta horreik danak Euskal etxietan, e? Bai, bai.

18. Esperientzia ona Argentinakoa

- **Erref:** ARE-035/021
- **Iraupena:** 0:01:54. **Hasi:** 00:56:11. **Bukatu:** 00:58:05

- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Ekonomia eta industria » Kanpora lanera

Laburpena:

38 urterekin joan zen Argentinara eta 49rekin itzuli. Esperientzia ona izan zela dio Jesusak. Baserritik joan zen Argentinara. Erdi baserritar, erdi kaletar, erdi dendaria eta erdi erizaina ere badela diosku Jesusak.

Transkripzioa

- Bueno, etorri gaittezen atzera honutz. Zu hara fan ziñanien esan dozu hogeita... zenbat urte zeukela?
- Hamasei.
- Hogeta hamasei urte, oseake hogeta hamasei urte arte...
- Itxoin, hogeta hamasei? Ez, pasaute neuken hogeta hamasei, hogeta hamazortzi euko nittuen. Hogeta hamasei beste gauza bateatik akordau jat, baiñe ez, hogeta hamazortzi euko nittuen.
- Urte asko dira hola abenturan fateko, ezta?
- Bueno, baiña anaie neukelako, e?
- Bueno, gura dana baiña artian be haraiño faten atrebiu in bihar da, eta...
- Atrebiu in nitzan.
- Hogeta hamazortzi urtekin.
- Eta gero atrebiu in nitzan etorten be bai.
- Esperientzi bat izan zan, neretako esperientzi bat izan zan.
- Pozik zeu esperientziarekin?
- Bai, ni... gaur hola pentsauta esaten dogu ba, urtetie ona da kanpora, e?
- Bai, beste gauza batzuk ikusi ezta?
- Bai, gauza asko ikusten da ta, personak ezagutu itten (di)ttezu asko eta ez dakit, ni neure izakerarako galdu ez, ez dait ez dot eiñ.
- Eta orduen klaro, hogeta hamazortzi urtekin, ordura arte baserrixan egon ziñan gehixen bat?
- Bai, gehixen bat baserrixen.
- Baserritik Argentinara fan ziñan.
- Baserritik esateko, bueno konsultan lana in nauen puskaten baiña...
- Bai, esan dozu. Zenbat egongo ziñan konsultan, urte bat-edo?
- Ba urte bat edo pasautxo edo holakon bat. Ni erdi baserrittarra eta erdi kaletarra eta erdi dendarixa eta danaz. Erdi enfermera be bai.

19. Oinez mezara, Arantzazura

- **Erref:** ARE-035/022
- **Iraupena:** 0:03:25. **Hasi:** 00:58:05. **Bukatu:** 01:01:30
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai

Gaia(k):

- Aisia » Jai-giroa » Herriko ospakizunak
- Familia eta harremanak » Lagunartea eta familia » Gaztetako ibilerak
- Ohiturak eta bizimodua » Erlijioa » Elizkizunak eta otoitzak

Laburpena:

<p>Santo Domingoak Otalora Zelain eta San Juanak ziren jai handienak. Orduan oinez ibiltzen zen jendea. Arantzazura ere oinez joaten ziren. Arantzazutik Oñate atira jaitsi, han trena hartu eta Aretxabaletako plazako dantzara joaten ziren. Urkulutik Urrexolara, handik Jaturabetik eta Arrikruzetik

Arantzazurakoa izaten zen igande askotako meza entzuteko egiten zuten ibilaldia. Nahiz eta autobusa bazegoen Oñatira, Arantzazutik oinez jaisten ziren; trena hartu, San Prudentzian trenez aldatu eta Aretxabaletara itzultzen ziren.

Transkripzioa

- Baiña orduen pittin bat jai girua eta erromerixa girua-ta, nora joteko zera zeukein zeuek, nora jotzen zeuein, auzoko edo...?
- Hemen, hemen?
- Bai.
- Atxabaltara, gu betik Atxabaltara.
- Atxabaletara? Auzuen, auzoko jaixak aparte ez zan...
- Aparte, e? San Juanetan, San Juanetan bakarrik, e? San Juanak eta Santo Dominguek. Santo Dominguek Otalora Zelain, marietziak, Santo Dominguetan.
- Otalora Zelai Azatzan dago, ezta?
- Bai, Otalora badakizu nun dauen, ezta?
- Bai, bai.
- Ba honutzatxuau, Otaloratik kale aldera zatozela eskubitara.
- Oñatiko jentia be etorten zan...
- Santo Domingora?
- Bai, Santo Domingora, klaro. Hori bada Otalora Zelaiko...
- Otalora Zelaira etorriko zan, bai.
- Neri kontau dost Oñatiko jentia Otalora Zelaira etorri...
- Basotik igual etorriko ziren.
- Neskia Eskoriatzara lagundu eta gero, oiñez, Araotzera.
- Bai, bai, eta oiñez etorritta segurutik Oñatitik, oiñez etorritta.
- Araozdik, e?
- Arantzazura be oiñez faten giñen, e? Hiru ordu-edo itten gauen bidien.
- Eta beste hainbeste bueltan.
- Bueltan, kasi betik etorten giñen Oñatira bajau, Oñatira bajau eta gero trenien.
- A, trenian.
- Trenien etorten giñen. Gero trenien zeatik hola fiestia hartzen gauen. Arantzazutik bueltia in eta gero etorten giñen Atxabaletako fiestara. Atxabaletan betik egoten zan erromerixia-eta...
- Andra Marittan-edo?
- Ez, domekero.
- A, domekero. Domekero jaira.
- Domekero jaire etorten giñen. Arantzazura faten gitzen domekan, klaro. Faten gitzen domeka goizien goiz urtenda. Faten giñen oiñez.
- Han mezia entzun.
- Han mezia entzun, konfesau, komulgau, horreik danok han egin eta gero Oñatira bajau. Eta gero Oñatin trena hartu ta Atxabaletara erromerixara ta ba gabien etxera. Dana oiñez.
- Eta hori ze itten zeuein, kuadrillan?
- Kuadrillan, klaro, bai, Arantzazura kuadrillan kasi betik. Batzuetan anaiekin be bai, eta anaien lagunekin eta neska ta mutil ta, ba hola faten giñen. Betik oiñez.
- Hiru ordu, pasiutxua da, e?
- Bai, ba hirur ordu nik uste dot hartzen auela.
- Zuek zela itten zeuen bidia?
- Ba han oin presia dauen lekutik gora, Urkulutik gora. Eta gero Urrexolara eta gero handik behetik Jaturabetik gora.
- Arrikruzdik...

- Hori da, Arrikruzdik Arantzazura.
- Pasiutxua! Orduen baeuen autobus Arantzazutik kalera?
- Autobusa bai, egoten zan e? Batzutan oiñez be bai gu Oñatire, e? Aldaz beheran ondo, eta gero zela trena egoten zan, trena be hemen kanbixau in biher izaten zan, Zubillagan...
- Zubillagan ez, San Prudentzion.
- Edo San Prudentzion, txarto esan dot. Oñatireko kanbixau...
- Eta Eibarretik etorrena hartu ta...
- Hori da. Horreik danok egitten gittuen.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.

2025-11-18

CC-by-sa | Ahotsak.eus

Badihardugu Euskara Elkarte

Markeskua Jauregia, 20600 Eibar

943121775 - ahotsak@ahotsak.com